

УДК 32.323

Похило І. Д.,

Слободянюк А. В., Вінницький національний технічний університет

РИЗИК ЯК СКЛАДОВА ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ ПОЛІТИЧНИМ ЛІДЕРОМ

У статті автори намагаються визначити необхідність врахування політичного ризику при прийнятті політичних рішень основним суб'єктом політики – політичним лідером. Досліджуються чинники, що впливають на прийняття ризикових рішень політичним лідером. Особливу увагу приділено авторами проблемі ймовірності при прийнятті ризикових рішень. Визначено категорію «політичний ризик» та яке саме рішення є оптимальним за даних обставин.

Ключові слова: *ризик, політичний ризик, політичне рішення, політичне лідерство.*

Перед сучасним політичним лідером постає не одне завдання, не вирішення яких зруйнує Україну. Занепад виробництва, зумовлений як об'єктивними так і суб'єктивними причинами, постійний тиск Міжнародного валютного фонду дедалі затягує Україну у трясовину боргів. Уряд немає чіткої і комплексної програми виходу з кризи яка поглиблюється. У такій складній і неоднозначній ситуації збільшується роль політичного лідера, який має не тільки зупинити цей процес стагнації але й вивести країну з кризи. В кризових ситуаціях великого значення набуває процес прийняття політичних рішень. Серед головних чинників прийняття політичних рішень посідає ризик.

Проблематикою політичних ризиків при прийнятті політичних рішень вітчизняна політична думка майже не займалася. Більше того, Західні вчені почали вивчати політичний ризик тільки після так званої «зеленої революції» в Іраці (1979 рік), яка надала достатньо матеріалу для вивчення ризику. На думку більшості західних фахівців поява чисельних досліджень з політичного ризику пов'язана із соціальною потребою розширення і поглиблення знань про ризик сучасного політичного життя, коли стала до потреби допомога подолати небезпеку людського життя через неефективне управління суспільством з боку політичних лідерів та еліт

Політичним лідерством займалися ще з часів античності та середньовіччя: Арістотель та Макіавеллі. У наш час політичне лідерство досліджували Р.Растоу, П.Волобуєв, В.Пугачов, Ж.Блондель, А.Пахарев та інші. Ризик у політиці це новітнє явище тому не так багато фахівців займаються ним, наприклад: А.П.Альгін, М.О'лірі, В.Коплін, Й.Шорт, Г.Райс та інші. Як у вітчизняних так і західних фахівців не багато є спеціалістів які б намагалися пояснити прийняття ризикових політичних рішень у сфері діяльності політичного лідера.

Тому метою дослідження буде місце політичного ризику при прийнятті політичних рішень політичним лідером.

Лідерство – це становище, що вказує на спроможність особи (рідше групи осіб) спонукати інших діяти, запевняючи їх в тому, що обраний курс дій є правильним. В політичному плані лідерство – це сукупність правил та процедур, в межах яких здійснюється лідерська діяльність.

Тоді політичний лідер – (від англ. leader, голова, керівник) – це формальний або неформальний лідер (ватажок) держави, політичної групи (угрупувань) або суспільної організації, руху (масового, елітарного); ведуча особа політичного процесу, яка здійснює функцію об'єднання соціальних сил, який направляє діяльність державних або суспільних інститутів, політичних рухів, особа, що визначає особливості курсу на реформу або революційні перетворення [1, с.10].

Можна стверджувати, що політичний лідер виступає основним суб'єктом політики та політичних процесів, які відбуваються в державі. Суб'єкт тому, що має надзвичайні властивості та в результаті добровільного вибору людьми, він стає попереду тих чи інших соціально-політичних рухів з метою реалізації інтересів спільнот, які його висунули. Заради цього успішно діючий лідер наділяється владними повноваженнями, тобто правом концентрувати, направляти зусилля, волю, інтелект людей, а також оперувати матеріальними, фінансовими цінностями.

Політика ніколи не робилась у відсутності політичних лідерів. Отже «політичне лідерство – це процес взаємодії між людьми, цей процес включає в себе вироблення і прийняття рішень»[2,с.39].

Політичні відносини сприймаються людьми через призму інтересів. Політичний лідер є уособленням інтересів певних верств населення, тому він віддзеркалює їх інтереси робить своїми але не можна брати до уваги і його особисті інтереси. Тому можна сказати, що відносини між лідером та суспільством проявляються за допомогою системи інтересів чи то загальнонаціональних, регіональних, групових та особистих. Політичний інтересом називається діяльність суб'єкта політики щодо визначення та досягнення мети (цілі) залежно від спроможності вирішення того чи іншого завдання.

Однак, цьому процесу передуює процес ухвалення рішення, що включає в себе аналіз ситуації і вибір способу політичної дії. На даному етапі і відбувається сприйняття ризику. Ризик для політичного суб'єкта полягає в тому, що він, реалізуючи політичне рішення, спрямоване на задоволення інтересів, може зіткнутися з певними перешкодами, здатними поставити під сумнів можливість реалізації рішення, а в гіршому випадку звести вірогідність позитивного результату до нуля.

У розвинених країнах налічується понад 500 центрів, основна частина яких знаходиться в США, які займаються проблемами ризику. Такими некомерційними центрами, які вивчають політичний ризик, є Центр стратегічних і міжнародних досліджень у Джорджтаунському університеті (Вашингтон), Дослідницький центр міжнародних змін при Колумбійському університеті (Нью-Йорк). Деякі з них політичний ризик розуміють як: можливе настання будь-якої політичної події (війна, революція, державний переворот, експропріація, накладення обмежень на імпорту і т. д.) у своїй країні чи за кордоном, що може призвести до втрати прибутку або/та активів у міжнародних ділових операціях; державні або соціальні дії, «в» або «поза» країною, які негативно впливають на частину або більшість іноземних ділових операцій та інвестицій; один з елементів демократичного процесу, пов'язаний з оцінкою і вибором альтернатив, а також з практичним втіленням прийнятого рішення; це можливість виникнення збитків або скорочення розмірів прибутку внаслідок проведеної державної політики.

Різка збільшення в останній час частки ймовірності статистичних уявлень про наукове знання, розвиток теорії прийняття рішень, об'єктивна потреба пошуку пізнавальних засобів, які дозволяють урахувати фактори невизначеності, конфліктності при виборі оптимальних альтернатив, підвищена увага філософів до розробки категорій «ціль», «доцільність», «діяльність» утворюють передумову для аналізу феномену «ризик» при прийнятті управлінських рішень. "Аналіз ризику, – означає американський соціолог Й. Шорт, – означає культурну адаптацію, необхідність якої диктується науковими відкриттями й технологіями, що на них ґрунтуються" [3, р. 2].

На сучасному етапі розвитку України питання про ініціативу діяльності політичних лідерів досить важливе і тому утворюються реальні передумови зміни співвідношення між репродуктивною та продуктивною діяльністю на користь останньої. В таких умовах керівники різних рівнів управління повинні та вимушені йти на обґрунтований ризик.

Оскільки багато політичних рішень реалізується в умовах невизначеності, носять ймовірний характер, то, для підвищення ефективності, важлива розробка рекомендацій щодо специфіки вибору, прийняття, здійснення рішень в ситуації ризику і впровадження їх у практику управління. Фахівці з управління вважають, що небезпечним для організації є керівник, який уникає прийняття ризикових рішень, оскільки тим самим засуджує її на застій.

Ризикові ситуації мають декілька модифікацій:

1. Суб'єкт, який робить вибір з декількох альтернатив, має у розпорядженні об'єктивні ймовірності отримання передбаченого результату, який ґрунтується на проведенні повних досліджень;

2. Ймовірності наступу очікуваного результату, який може бути отриманий тільки на основі суб'єктивних оцінок, тобто суб'єкт має справу з суб'єктивними ймовірностями;

3. Суб'єкт у процесі вибору та реалізації альтернативи має як об'єктивні, так і суб'єктивні ймовірності.

Прагнучи «зняти» ризиковану ситуацію, суб'єкт робить вибір і прагне реалізувати його.

Цей процес знаходить своє відображення у понятті «ризик». Останній існує як на стадії вибору рішення (плану дій), так і на стадії його реалізації. І в тому, і в іншому випадку ризик виступає моделлю зняття суб'єктом невизначеності, засобом практичного рішення при неясному (альтернативному) розвитку суперечливих тенденцій у конкретних обставинах.

Таким чином можна визначити «ризик як діяльність», яка пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору у процесі якого є можливість кількісно і якісно оцінювати ймовірність досягнення передбаченого результату, невдачі та відхилення від цілі»[4,с.20,с.21].

Відповідно до здійснення практичних дій у ситуації ризику доцільно враховувати три головних елементи ризику:

- ймовірність результату, який отримується (удачі);
- ймовірність отримання небажаних результатів (невдача) у ході вибору альтернативи і її реалізації;
- ймовірність відхилення від обраної цілі. При цьому можливі відхилення як до мінусу, так і до плюсу.

Ряд авторів виходять із передумови про те, що ризик - категорія об'єктивна, яка дозволяє регулювати відносини між людьми, організаціями і іншими суб'єктами суспільного життя, що виникають внаслідок перетворення можливості у дійсність. Ризик при цьому розглядається як поняття, яке являє собою можливу небезпеку випадкового отримання негативних наслідків.

Досить широке розповсюдження отримала суб'єктивна концепція ризику. Найбільш послідовно вона розроблена В.А.Ойгензіхтом, який виходить з того, що ризик завжди суб'єктивний, оскільки виступає як оцінка людиною вчинку, як свідомий вибір з урахуванням можливих альтернатив. Суб'єктивна концепція орієнтована на суб'єкт дії, враховує усвідомлення наслідків, вибір варіанту поведінки, що обґрунтовує виконання відповідних обов'язків або звільнення від них. Оскільки з точки зору цієї концепції прояв ризику завжди пов'язаний з волею та свідомістю людини, то ризик можна визначити як вибір такого варіанту поведінки у якому буде врахована небезпека, загроза та інші можливі наслідки.

Існує декілька підходів визначення ступеня ризику. Кількісний підхід має обмежену сферу застосування та може бути використаний у такій ситуації ризику, коли у перебігу її здійснення якісні характеристики не мають принципового значення. Кількісний підхід на практиці часто використовується при оцінці ризику у ситуаціях соціального характеру, тобто стосовно до суспільних процесів.

Сутність кількісного підходу зводиться до того, що рішення, яке вибрано в умовах невизначеності, має деякий ймовірнісний характер відносно досягнення бажаного результату (можливого успіху), ймовірність невдачі (можливість неуспіху) і ймовірність відхилення від заданої цілі. Кількісна величина цих видів ймовірності у діапазоні від 0 (повна невдача) до 1 (100-відсотковий успіх) визначає ступінь ризику. Таким чином, ступінь ризику залежить від міри урахованої невизначеності, хоч оцінюється тим чи іншим засобом.

Оскільки ступінь ризику залежить від оцінки невизначеності, то кількісне вимірювання ймовірності здійснення варіанту певної події, який був обраний, приводить до змін якісного стану ризику. Кількісно ці кордони можуть бути розраховані за допомогою відповідних математичних методів. Використання такого підходу дало можливість виділити декілька типів рішень, вчинків, дій з різним ступенем ризику - мінімальним ризиком, зі середнім ступенем ризику, з високим ступенем ризику і максимальним ризиком.

Поруч з управлінням суспільними процесами, які передбачають відмову від ризику або вибір рішення з мінімальним ризиком, у реальній політичній практиці зустрічаються рішення, які містять максимальний ризик. Цей різновид можна назвати азартним або авантюрним ризиком. У певних ситуаціях, як правило, екстремальних, такі рішення можуть бути виправданими. Однак, у більшості випадків орієнтація на максимальний ризик пов'язана з волонтаризмом та суб'єктивізмом у діяльності по управлінню суспільними процесами.

В основі соціальної діяльності в умовах невизначеності та спрямованості на швидке просування вперед, на якісне перетворення суспільних структур, повинен використовуватися ризик раціональний (обґрунтований).

Феномен раціонального ризику представляє собою частку більш загальної проблеми, який

термінологічно фіксується як «раціональна людська діяльність». Елементом такої діяльності є прийняття рішень.

Відповідно до проблем соціального ризику зміст поняття раціональність можна розглядати як властивість людської діяльності, що ґрунтується на пізнанні суспільних законів. Атрибути такої діяльності доцільність та цілепокладання. Раціональною є дія (рішення або вибір рішення), що адекватно використовує знання об'єктивного стану речей, у яких повинна відбуватися дія основних властивостей, закономірностей явища, процесу по відношенню до яких здійснюється вибір. Рішення може бути раціональним без знаходження у відповідних обставинах конструктивних, соціально-корисних цілей, методів та засобів їх реалізації, без урахування психологічних особливостей та соціально-психологічних особливостей суб'єкта, який здійснює та реалізує вибір.

Можна сказати, що обґрунтований ризик є складовою частиною раціональної людської діяльності в умовах невизначеності. Інтегративна оцінка ризику пов'язана з виявленням ступеню обґрунтованості рішення, яке було прийняте у ризиковій ситуації. Це дозволяє сформулювати висновок про те, що раціональним буде такий ризик, який міститься у обраному в умовах невизначеності оптимальному рішенні. Оскільки зміст раціонального ризику виявляється через оптимальність, то є доцільним з'ясувати, яке соціальне рішення було оптимальним.

Зміст оптимального варіанту рішення складає сукупність та взаємодію елементів, що є загальними при пошуку оптимальної дії у будь-яких ситуаціях і обставинах, які притаманні лише процесу вирішення завдань імовірного характеру в умовах невизначеності.

По-перше, оптимальним в ситуаціях ризику буде рішення, яке забезпечує для даних умов досягнення потрібного результату при мінімальних витратах.

По-друге, оптимальність рішення, яке треба вибрати, залежить від часу, що був витрачений на вибір даного варіанту. Така потреба виникає у зв'язку з існуванням у кожний конкретний момент об'єктивно необхідного часу, який вже не можна скоротити при виборі ризикового рішення. Інакше виникає загроза появи помилок через недостатність інформації.

По-третє, процес прийняття рішень містить в собі врахування особливостей інтересів суб'єктів, які приймають участь у виробі вибору та реалізації рішень.

По-четверте, визначення оптимальності альтернативи, що вибирається в умовах невизначеності, передбачає виявлення ймовірності її впливу на рішення, які будуть прийняті у близькому та віддаленому майбутньому.

По-п'яте, ситуація, яка обирається в умовах ризику, повинна оцінюватися з позиції ймовірності досягнення передбаченого результату і можливого відхилення від поставленої цілі у даних конкретних умовах. Оптимальними є рішення, що разом з вказаними вище умовами, передбачають обґрунтовану оцінку ймовірного ризику.

Таким чином, альтернатива з раціональним ризиком представляє собою варіант у оптимальних часових термінах, передбачає обґрунтовану ймовірність досягнення цілі при мінімальних витратах, у конкретних умовах і ймовірність його впливу на рішення, які будуть прийняті у майбутньому – це забезпечує поєднання інтересів суб'єктів, які приймають участь у розробці, виборі та реалізації даного рішення з суспільними інтересами.

Використана література:

1. Пугачев В.П. Субъекты политики: личность, элиты, лидерство/Пугачев В.П. . – М.: О-во "Знание" РСФСР, 1991, - 56с.

2. Корнієнко В.О., Похило І.Д. Ефективність політичного лідера: критерії та механізми реалізації в сучасній Україні : Монографія/ Корнієнко В.О., Похило І.Д. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 140с.

3. Short Y. F. The social fabric at risk: Toward the social transformation of risk analysis. Amer. association, 1984: Presidential address // Amer. Social. – Vol. 49, № 6. – N. Y., 1984.

4. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни./Альгин А.П. . – М.: Мысль, 1989. – 187с.

Похило І. Д., Слободянюк А. В. Ризик як складова прийняття політичного рішення політичним лідером

В статье авторы делают попытку определить необходимость учета политического риска при принятии политических решений основным субъектом политики – политическим лидером. Исследуются факторы, которые влияют на принятия рискованных решений политическим лидером. Особое внимание уделяется авторами проблеме вероятности при принятии рискованных решений. Определяется категория политический риск и какое решение в данном случае считается оптимальным.

Ключевые слова: *риск, политический риск, политическое решение, политическое лидерство.*

Pokhylo I. D., Slobodyanyuk A. V. Risk as part of a political solution to the political leader

In the article the authors try to determine the need to consider political risk in policy-making the main subject of politics – political leader. We study the factors that influence decision-making risky political leader. Particular attention is paid to authors problem probability when making risky decisions. Defined category of "political risk" and that it is the best solution in the circumstances.

Keywords: *risk, political risk, political decisions, political leadership.*